ASIANTUNTIJALAUSUNTO

Syyttäjälaitos

4.3.2022 Dnro VKST SY/163/2022

Eduskunnan lakivaliokunta
lav@eduskunta.fi

Viite

Lakivaliokunnan lausuntopyyntö 25.2.2022 Syyttäjälaitokselle hallituksen esityksestä eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi sekä sitä koskeviin lakialoitteisiin.

LAUSUNTO

Syyttäjätoiminnan näkökulmasta hallituksen esitys (13/2022) seksuaalirikoslainsäädännön uudistamiseksi on johdonmukainen ja selkeä kokonaisuus. Koska kysymyksessä on kokonaisuudistus, on toivottavaa, että kokonaisuus säilyy johdonmukaisena eduskuntakäsittelyn jälkeenkin. Toisin sanoen, jos yksittäisiä esitettyjä säännöksiä lainsäädäntötyössä muutetaan, muutoksen vaikutus koko kokonaisuuteen tulisi ottaa huomioon siten, että säännösten keskinäinen johdonmukaisuus säilyy läpi lain. Tämä helpottaa merkittävästi lainkäyttäjää tulkitsemaan säännöstöä.

Esityksen monista perusratkaisuista, kuten esimerkiksi siitä, miten suostumuksen tulisi ilmetä, voi olla perustellustikin eri mieltä. Syyttäjälaitos on osallistunut lausuntojen antajana ja kuultavana uudistuksen valmisteluun, ja syyttäjien näkemykset on kohtuullisella tavalla otettu huomioon esityksessä. Hallituksen esityksessä valitut perusratkaisut on perusteltu hyvin, eikä niihin ole huomauttamista.

Syyttämistoiminnan näkökulmasta olennaisinta on, että erilaisten tekojen rangaistavuus käy ilmi selkeästä lainsäädännöstä.

Erityisiä, vaikeitakin tulkintaongelmia on odotettavissa, kun esityksen mukaisen lainsäädännön voimassa ollessa ryhdytään arvioimaan ja tulkitsemaan sitä, minkälaisia erilaisia ilmaisuja on lupa pitää suostumuksena rikoksen edellyttämä tahallisuuskin huomioiden. Samoin se, minkälaisissa konkreettisissa olosuhteissa ilmaistun suostumuksen ei voida katsoa olevan tosiasiassa vapaaehtoinen, jäänee hyvin tapauskohtaisen oikeuskäytännön varaan. Elävässä elämässä lienee kuitenkin tavanomaista, että erilaisista syistä ja olosuhteista johtuen ihmiset suostuvat seksuaaliseen kanssakäymiseen, vaikka ainakin mieluummin siitä pidättäytyisivät. Hallituksen esityksestä käy ilmi sekin, että joissain tapauksissa suostumus on lupa olettaa. Ratkaistavat tilanteet tulevat siten olemaan hyvin moninaiset.

Itse esitettävät säännökset ovat riittävän selkeät, jotta näitä konkreettisia tapauksia voidaan säännösten valossa ratkaista tulkinnan rajoissa, mutta käytännön tulkintatilanteissa tehtävät ratkaisut tullevat usein olemaan

Syyttäjälaitos
Valtakunnansyyttäjän toimisto
Lintulahdenkuja 4
00530 Helsinki
Puhelin 029 56 20800
Faksi 029 56 20888
syyttajalaitos.fi
valtakunnansyyttaja.syyttaja@oikeus.fi

hyvinkin arvostuksenvaraisia. Tämä vähentää ratkaisujen lopputulosten ennakoitavuutta. Jossain määrin voi olla odotettavissa, että vastapainona säännösten avoimuudelle, säännöstöä päädytään oikeuskäytännössä tulkitsemaan ainakin tapauskohtaisesti melko suppeasti rikoslain täsmällisyysvaatimukset huomioiden. On kuitenkin niin, että säännösten tietynlaista joustavuutta ja tulkinnanvaraisuutta rajatapauksissa lienee tällaisessa säänneltävässä asiassa mahdoton välttää.

Tässä yhteydessä ei ole esittää kantaa siihen, mistä erilaisista teoista tulisi rangaista kuinkakin ankarasti.

Se, että lapsiin kohdistuvien rikosten rangaistavuus kaikissa tapauksissa ei ainakaan laskisi, ei välttämättä aivan toteudu. Säännöksiä vertaamalla on tunnistettavissa ainakin seuraava tilanne: voimassa olevan lain mukaan sukupuoliyhteydestä nukkuvan 14—15-vuotiaan lapsen kanssa tekijä tuomittaneen törkeästä lapsenraiskauksesta vähintään neljän vuoden mittaiseen vankeusrangaistukseen. Nyt esitettyjen säännösten valossa arvioituna lopputulos tällaisesta teosta ei olisi jatkossa ainakaan automaattisesti yhtä ankara, vaan kysymys olisi perusmuotoisesta lapsenraiskauksesta, jossa rangaistusminimi olisi vähintään kaksi vuotta vankeutta. Tapauskohtaisesti kyse voisi toki olla törkeästäkin tekomuodosta lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden.

Kuitenkin esityksen rangaistusasteikot ovat sinänsä teknisesti johdonmukaisessa suhteessa toisiinsa sekä muuhun rikoslainsäädäntöön nähden ja antavat tuomioistuimelle ainakin mahdollisuuden tuomita oikeudenmukaisia ja riittäviä seuraamuksia erilaisista teoista. Tämän vuoksi edellä mainittu saatetaan vain valiokunnan tietoon, hallituksen esitystä ei tällä huomiolla kritisoida.

Abstraktien rangaistusasteikkojen säätämisen lisäksi voisi olla tarvetta sille, että lakivaliokunta nyt lausuisi käsityksensä ns. perusmuotoisen aikuiseen kohdistuvan raiskauksen konkreettisesta rangaistusarvosta normaalitapauksessa. Voimassa oleva ja esitetty rangaistusasteikko mahdollistavat ehdollisen vankeusrangaistuksen, ja tällaisia oikeuskäytännössä tuomitaan. Toisaalta esiintyy paljon argumentteja ja kannanottoja sen tueksi, että perusmuotoinen raiskaus, johon ei liity mitään erityistä seikkaa, joka tekisi sen tavanomaista moitittavammaksi, edellyttää kuitenkin aina ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemista ns. normaalirangaistuksena. Kysymys on hyvin keskeisestä rajanvedosta, joka nykyisellään osuu juuri siihen kohtaan seuraamuksia, jossa yksittäiset tuomiot vaihtelevat hyvin paljon. Lainsäätäjä voisi tässä uusien säännösten säätämisen yhteydessä lausua asiasta jonkinlaisen tulevaa rangaistuskäytäntöä konkreettisesti ohjaavan kannanoton.

Yksittäisenä asiana on kiinnitettävä huomiota esitettyyn paritusrikoksen tunnusmerkistöön. Herää kysymys, voisiko lain muutoksen jälkeen tavanomaista hotellitoimintaa ansaintatarkoituksessa harjoittava yritys luovuttaa maksullisen hotellihuoneen alaikäiselle (esim. 16—17-vuotiaalle) jos on arvattavissa, että alaikäinen haluaa sen harrastaakseen siellä sukupuoliyhteyttä. Ainakin kirjoitetun lain mukaan tällainen huoneen luovuttaminen sukupuoliyhteyttä varten saattaisi olla jatkossa luovuttajalle rangaistavaa parituksena, koska esitetyn lain mukaan menettelyn rangaistavuudelta ei lapsen osalta edellytetä, että itse sukupuoliyhteys tapahtuisi korvausta vastaan tai että sukupuoliyhteyteen muutoin liittyisi erityistä hyväksikäyttöä tai sukupuolisiveellisyyden loukkausta, kuten nykyisin. Esitetty laki kirjoitetussa muodossaan ei tältä osin mahdollisesti ole aivan linjassa sen kanssa, että suojaikäraja on 16 vuotta.

Seuraavia seikkoja nostetaan vielä esiin, mahdollisesti huomioon otettavaksi.

Nykyisellään törkeän raiskauksen yksi kvalifiointiperuste on ampuma- tai teräaseen käyttö siihen uhkaamalla tai muutoin. Säännöstä esitetään modernisoitavaksi siten, ettei näitä välineitä enää erikseen mainittaisi. Rangaistavuuden ala säilyisi samana. Oikeuselämää tuntevana voi arvioida, että sanallinen muutos johtanee entistä enemmän siihen väitteeseen, että asetta ei itseasiassa ole käytetty edes uhkaamiseen – se oli vain tekijällä mukana tai näkyvästi saatavilla. Tällaisessa tilanteessa mennään tietyllä tavalla raiskausteon ytimeen. Tekijä todennäköisesti aivan hyvin tietää, että olemassa oleva ase pelottaa uhria, vaikka sen käytöllä ei edes uhkaisi. Uhri taas on lamaantunut siitä pelosta, että vähäinenkin vastustelu johtaa aseen konkreettisempaan esille ottamiseen, mahdollisesti sen käyttöön raiskauksessa. Aseiden laissa mainitsematta jättämisen sijasta törkeän seksuaalirikoksen yhdeksi kvalifiointiperusteeksi voisi pikemminkin lisätä kvalifiointiperusteeksi sen, että tekijällä on teossa hallussa tai käsillä ampuma- tai teräase, vaikka hän sen käytöllä ei uhkaisikaan. Kokonaisarvioinnissa olisi sitten mahdollista ottaa kattavasti huomioon se, mikä tilanne on ollut tosiasiallisesti.

Historiallinen tapahtumainkulku, jonka piirissä raiskaus tapahtuu, sisältää yleensä sekä sukupuoliyhteyden että muunlaista kajoamista. Erityisesti lasten osalta tapahtuma-aika voi olla pitkä, esim. vuosia. Myös yksittäinen lyhytaikainenkin tapahtuma, jossa raiskaus tapahtuu, voi pitää sisällään monenlaisia muita seksuaalisesti olennaisia tekoja kuin sukupuoliyhteyden. Tuomitaanko tällaisissa tapauksissa (eli todennäköisesti lähes kaikissa) tekijä sekä raiskausrikoksesta että kajoamisrikoksesta – ja jos ei, milloin eri teot ovat ns. samassa konkurrenssissa raiskauksen kanssa ja milloin eivät? Kysymys ei ole pelkästään tekninen, koska useamman nimikkeen soveltumisella samaan tekoon tai tekokokonaisuuteen on merkitystä sovellettaviin rangaistusasteikoihin ja tapauskohtaisesti mahdollisesti myös

tuomion ankaruuteen. Tekojen yksilöinnillä on merkitys myös rikoksen vanhentumiseen.

Toivottavaa on, että nyt säädettävä seksuaalirikosuudistus kestää aikaa. Jo nykyään on nähtävissä, että seksuaalirikosten toteuttaminen on siirtynyt tietoverkkoihin, ja keinotodellisuuden myötä hämärtyy raja siitä, milloin on tapahtunut henkilöiden välinen fyysinen kosketus. Käytännössä kysymys on esimerkiksi siis siitä, että etäältä toimiva seksuaalirikoksen tekijä ei fyysisesti tunkeudu uhrin kehoon, sen tekee fyysisesti esimerkiksi pakotettu ja ohjailtu uhri itse. Siltikin tapahtuma voi olla uhrin kannalta raiskaukseen hyvin verrattava, ja samanarvoisuus varmasti lisääntyy tulevaisuudessa keinotodellisuuden sovellusten kehittyessä. Lainsäädäntötyössä voisi olla hyvä vielä pohtia se, tulisiko sukupuoliyhteyden määritelmää täsmentää jotenkin siten, että myös omaan kehoon tunkeutumista voitaisiin joissain tilanteissa pitää raiskausrikoksena.

Jos hallituksen esityksen mukainen laki tulee voimaan vuoden 2023 alusta, syyttäjälaitos ehtii riittävässä määrin kouluttaa näitä asioita hoitavia syyttäjiä lain muutoksen vaatimalla tavalla. Käytännössä seksuaalirikosten osaamisvaatimuksia nostaa tätä kokonaisuudistusta enemmän ennemminkin se, että pitkistä vanhentumisajoista johtuen näitä rikosasioita hoitavien syyttäjien tulee hallita vielä hyvin pitkään vanha lainsäädäntö, joka on useaan kertaan eri aikoina muuttunut osittain ja jota koskeva vanha oikeuskäytäntö ei ole helppoa. Vanhoihin tekoihin sovelletaan tekoajan mukaista lainsäädäntöä tai ainakin sen osalta on tehtävä aina ankaruusvertailu.

Esityksessä sen taloudelliset vaikutukset Syyttäjälaitokselle on oikein huomioitu. Tutkittavaksi ja käsiteltäväksi tulevat seksuaalirikokset ovat muutoinkin määrältään jatkuvassa nousussa.

Syyttäjälaitoksen asiantuntijaksi lakivaliokuntaan ilmoitetaan erikoissyyttäjä Yrjö Reenilä, jonka erikoistumisalaa seksuaalirikokset ovat.

Mikko Männikkö
Valtionsyyttäjä

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Mikko Männikkö
Valtionsyyttäjä
Syyttäjälaitos
mikko.mannikko@oikeus.fi